

Bokmelding

Inger Marie Kristine Nystad

Mannen mellom myte og modernitet

Kautokeino: *Vett og viten*, 2003

«Mannen mellom myte og modernitet» er en analyse av gutters utdanningsvalg i Kautokeino. Målet for studien er å undersøke forventninger i guttenes oppvekstmiljø og om disse samsvarer med det guttene møter i skolesystemet. Boka til Nystad er en bredt anlagt hovedoppgave som er bearbeidet og redigert. Nystad viser gjennom sine vinklinger hvilke store og viktige spørsmål sameforskningen berører: globalisering, kulturforståelse, kategorisering, etnisitet, økonomi, klasse, kjønn og modernitet.

Boka bygger på sju intervjuer med gutter om deres utdanningsvalg. I tillegg hentes det empiri fra andre informanter om forholdet mellom skole og utdanning på den ene siden og en mer praktisk og tradisjonell læring til å bli reindriftssame på den andre.

Tall for guttenes lave utdanning presenteres i boka ved at forfatteren ser nærmere på et «... kull som aldersmessig befinner seg mellom 23 og 25 år. I dette kullet er det 30 jenter og 26 gutter som fortsatt bor i kommunen (3 har flytta, min anmerkning)». 15 av de 26 guttene har ikke utdanning utover grunnskolenivå, mens 8 av 30 jenter ikke har fullført utdanning utover grunnskolen. Og verdt å merke seg: De fleste av guttene som ikke har tatt utdanning (9 av 15), er tilknyttet reindrifta. Nystad konkluderer med at resultatene fra hennes undersøkelse samsvarer med andre undersøkelser av gutter og jenters utdanningsvalg i Kautokeino. Disse kvantitative data er et viktig utgangspunkt for Nystads analyser seinere i boka, og jeg skulle ønske hun hadde gitt et mer presist bilde av de representative kvantitative undersøkelsene som støtter opp om hennes egne tall. Nystads funn om at 9 av de 15 guttene uten utdanning utover grunnskole hadde tilknytning til reindrifta, er jo svært interessant, men er det stabilt over år? Dette er viktig informasjon som kunne vært gitt en bredere plass i starten for bedre å belyse mange av Nystads interessante teser om forholdet mellom skole og reindriftsnæring.

Nystads fagområde er pedagogikk, og slik jeg leser hennes tekst, er kjernen en kritisk analyse av forholdet mellom skole og reindriftsnæring. Gjennom intervjuene kommer det fram at skolen ikke er viktig nok for de gut-

tene som skal inn i næringa. Mange av guttene får mye fravær, en del slutter uten å ha fullført grunnskolen, og de mangler fag i den videregående skole. Ifølge flere av informantene er skolen å regne som et hinder for den innlæring som skal til for å kunne oppnå en kompetanse som reindrifts-same. Skolen forstås som en konkurrerende sosialiseringsinstitusjon og som en ordning som stjeler arbeidskraft fra familien. Skolen, med sin (norske) skolerute, tar ikke hensyn til familiens behov for å være ved reinsflokkene over lengre perioder. Før, da skolen var mer begrenset i tid (vinterskole), hadde mødre og fedre større mulighet til å lære barna den brede kompetansen som reindrifta krever. Å overleve under dårlige værforhold, orientere seg på vidda, følge flokken, gjenkjenne dyr, merke og slakte er komplisert og det krever en helt spesiell innlæringsform – praktisk trening. Den treninga mener informantene at guttene ikke får ved å gå på skolen. De hindres snarere i praktisk øvelse gjennom skolens krav om obligatorisk oppmøte.

Slik jeg leser Nystad, er kvinnene utdefinert som hovedaktører gjennom den moderniseringa næringa har vært igjennom. Gjennom barnas skolegang, økt materiell velstand og effektivisering og mekanisering innen drift og transport i næringa er familien som produksjonseenhet blitt mer splitta. I dag er det vanlige at fedrene er med flokken i perioder og ellers pendler til og fra huset. Mødrene og barna er bofaste, og sammenhengen mellom mødrene og fjellet er blitt mye svakere. Den moderne driftsmåten innbefatter ikke kvinnene slik den gjorde tidligere. Da var utearbeid også kvinnearbeid. Slik kjønnets praksisfeltet gjennom moderniseringsprosesser. I dag er det en helt klar forventning om at det er sønnene som skal drive reindrifta videre. Intervjuene gir klare og kjønnsstereotype bilder av hva en mann skal være i Kautokeino. Nystad skriver:

«Slik jeg tolker mine informanter, så skal mannen være praktisk, opp-tatt av naturen og mestre den. Han skal være tøff og sterk og ha del i mannsfamillien. Mannen ønsker (eller det forventes av ham) å bli i den tradisjonelle næringa og ikke flytte. Mannen er ulydig og må bryte loven, særlig hvis det angår naturen.» (s. 112)

Guttene læres opp av far i uteaktiviteter knytta til reinen. Ved at far og sønn bor aleine ved flokken i perioder, skapes en sterk mulighet for identifisering og modell-læring. I tillegg til læringa som praksisfeltet automatisk gir. Reindrifta, forholdet til naturen og det å være i relasjoner (familie/venner) der interesse og kunnskap om naturen bekrefte, blir sterkt identitets-skapende for mange av guttene. Det er her de er hjemme, blir forstått og satt pris på, og det er her de må være hvis de skal lære seg livsstilen som

reindriftssame. Slik jeg leser Nystads bok, blir dette hovedforklaringen på hvorfor mange av guttene ikke velger utdanning. Det ligger også sterke forventninger om å overta drifta og ikke svikte slekta og tradisjonen.

Etter min mening ville det vært spennende om Nystad ville gått enda mer inn på spørsmål om og analyser av hvordan guttenes identitet også er vevd sammen med deres kjønnsforståelse og kjønnsidentitet (homososialiteten, bindingene til far, kjønnsstereotypiseringen, kontrasteringen til kvinnes livsverden, økonomiske maktstrukturer, rangering av ulike maskuliniteter, defineringer av det umannlige, osv.). Det kunne vært interessant å vite mer om hvordan informantene som gutter og menn bekreftes gjennom den kjønnsdelte praksis de inngår i, og hvilke konstruksjoner av maskulinitet som skapes i dette spenningsfeltet. Også mer strukturelle maktanalyser kunne vært relevante. Kan det for eksempel tenkes at guttene også oppdras til det Kimmel kaller «entitled to power», og derfor ikke kan tenke seg å gå ned i rang/status ved å delta i det norske samfunnets og storsamfunnets utdanningskarusell (Kimmel 1996)? Det kan derimot jentene lettere gjøre fordi de fra sin oppvekst i det samiske samfunn er mer vant til en underordnet posisjon?

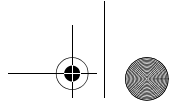
Nystad skriver at mellom 25 og 40 % av befolkningen i Kautokeino har arbeid som kan knyttes til reindrifta. Guttenes utdanningsvalg må forstås i lys av det, og Nystad gir slående eksempler der informantene viser det irrasjonelle ved det norske skolesystemet sett i forhold til hva de trenger av kunnskap og opplæring for å klare seg i reindrifta. Men at en stor del av befolkningen i Kautokeino arbeider i tilknytning til reindrifta, er vel ikke det samme som at alle har de samme oppgaver eller posisjoner innenfor drifta? Nystad trekker lite inn i sin analyse de klasseforskjellene som det samiske samfunnet har som følge av tradisjon, familieband, driftsrettigheter, kunnskap om drift, kulturell og økonomisk kapital, og så videre. Hennes analyse virker svært plausibel i forhold til de guttene som skal direkte inn i næringa, men hva med alle de andre guttene? Kanskje kunne Connells begrep om hegemonisk maskulinitet overføres for å vise at den samiske reineierklassen også har en kjønnskulturell dominans over andre grupper i det samiske samfunnet? Begrepet om hegemonisk maskulinitet spiller jo nettopp på den definisjonsmakt som menn i dominerende posisjoner har til å bestemme et kjønn skript som blir normer alle gutter og menn på en eller annen måte må forholde seg til (Connell 1987, 1995). Slike normer vil også påvirke de guttene som ikke har noen praktiske problemer med å fullføre en utdanning, og som ikke har noen mulighet for å komme inn i reindrifta.

En av bokas styrker er at den tar opp mange temaer og problemstillinger, men det fører også til at framstillingen noen ganger er springende og fortolkningene heller for mye mot et «offerperspektiv» der informantenes utsagn

gis en for lite kritisk tolkning. Men i konklusjonene vrir Nystad om på dette og presenterer modeller for å overskride ideen om en uoverstigelig motsetning mellom det tradisjonelle og det moderne. Den tilbakeskuende strategi anses som urealistisk, og avslutningen av boka er sånn sett befriende.

I dagens Finnmark skjærer tamiler filet i Vadsø, reservedelene fra scooteren må bestilles fra Japan, og gruvedrift er utkonkurrert av lavkostnadsland. Mange av de moderniseringsproblemene som beskrives i boka, er problemer som «det norske» samfunn også har. Det blir derfor viktig å skille mellom globaliserings- og moderniseringsprosesser og fornorskingsprosesser. Vi finner denne «offer-for-det-norske-retorikken» igjen i mange av informantene, særlig kunnskapsoverføreren og tradisjonlisten Ellen Anne. En sterk polarisert konstruksjon der kategoriene «det samiske» og «det norske» nærmest blir satt opp som rene motsetninger. En slik retorikk tror jeg er tilslørende; har ikke geitebønder i Telemark mer til felles med reindriftssamer i Finnmark enn aksjemeglere på Frogner? I tillegg kan det være en politisk dårlig strategi. Dårlig fordi en mister viktige alliansepartnere i kampen for å finne gode mottrekk og strategier for å håndtere en globalisert kapitalisme.

Jeg leser boka som en framlegging av det unike ved samenes forhold til det norske utdanningssystemet og reindriftnæringas spesielle forhold til familie, tradisjon og kapital. Guttene har gjennom moderniseringa fått en helt spesiell stilling i næringa. Det forventes at det er guttene som skal overta og gå inn i drifta. Skillet mellom menns og kvinners liv har økt, og jentene ser i større grad framtida innen utdanning. Jeg leser Nystads tekst som et sterkt ønske om å befeste, videreføre og konstruere en unik kultur knytta til reindrift. Slik sett handler boka i større grad om forholdet de guttene som skal gå inn i reindriftna, har til skole og utdanning, enn om samiske gutters forhold til skolen generelt. Nystads forslag om å legge om skolen i tråd med de lokale behov er trolig et godt forslag, men skal dette gjøres, bør også virkningene på de som ikke er i reindriftna, tas med i betraktning, og ikke minst må forholdet til jentenes posisjon tenkes inn. Skal tradisjonelle samiske praksisformer inngå gode kompromisser med det moderne, er Nystads påvisning av en økende kjønnspolarisering som den mekaniserte reindriftna gir, tankevekkende. Enkjønnede arbeidskulturer løsrevet fra barn, familie og kvinner har alltid skapt problemer for menn (dårlig helse, alkoholisme, vold, sosial misere, osv.). Slik sett trengs ikke bare Nystads analyse av guttenes forhold til utdanning, men også en bredere analyse av samiske jenters forhold til reindriftna.

Litteratur

Connell, R.W. (1987). *Gender and power: Society, the Person and Sexual politics*. Cambridge: Polity press.

Connell, R.W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity press.

Kimmel, M.S. (1996). *Manhood in America*. New York: The Free Press.

Knut Oftung

Nordisk institutt for kvinne og kjønnsforskning

